

УДК 331.22 +331.101.6

ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В РОЗРІЗІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НАПРЯМИ ДОСЯГНЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ НА МАКРОРІВНІ*Гончаров В.Н., Додонов О.В.**У статті розкриті найефективніші підходи до рішення проблем, пов'язаних з підвищенням заробітної платні.***Ключові слова:** заробітна плата, динаміка оплати та продуктивності праці, ВВП, види економічної діяльності, збалансованість.

Перебудова соціально – економічних відносин в Україні, переведення цих відносин на ринкові засади призвела до значної розбалансованості між динамікою оплати та продуктивності праці. Така розбалансованість та відсутність контролю з боку держави за співвідношенням цих показників призводить до невідповідності між оцінкою праці працівників в тих видах економічної діяльності, які забезпечують в більших обсягах зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) та в тих видах економічної діяльності, які отримують заробітну плату з Державного бюджету України.

Для вивчення цих проблем, з наукової точки зору потребується розробка методичних основ визначення і застосування на всіх рівнях (економіки, галузі, підприємства) показників оцінки в динаміці продуктивності виробництва та ефективності використання праці, їх впливу на формування кінцевого результату економічної діяльності – ВВП, та забезпечення за рахунок цього підвищення рівня життя населення взагалі та зокрема, заробітної плати.

Про необхідність розробки методичних основ визначення і застосування на всіх рівнях перелічених показників оцінки в динаміці свідчить недостатньо висвітлена вітчизняна наукова база сучасного періоду. Здебільшого вітчизняні науковці зосереджують свою увагу на питаннях або продуктивності праці (Калина А., Лучанінов С., Єсінова Н. тощо), або на питаннях вдосконалення систем оплати праці (Колот А., Радомський С., Лібанова Є. тощо), або ефективності виробництва (Єськов А., Буряк П. тощо). Комплексний аналіз динаміки продуктивності праці, заробітної плати та ВВП виконували Завіновська Г. та Петров А. в Україні та Качурова Л. в Росії, але при цьому вони розглядали проблеми підвищення продуктивності праці в цілому по економіці, не приділяючи уваги розгляду питання у галузевому розрізі та за видами економічної діяльності (тобто, не з'ясовували причин розбалансованості “на корені”).

В наукових дослідженнях і публікаціях опосередковано висвітлюються зв'язки показників оцінки динаміки результатів праці із динамікою заробітної плати при формуванні ВВП. При тому, що продуктивність праці, як один з показників, що характеризує ефективність використання праці розглядається лише на рівні економіки в цілому, науковцями не враховано взаємозв'язок між отриманими державою доходами (ВВП) у розрізі видів економічної діяльності та видатків держави на оплату праці у невиробничих сферах.

Тому, із урахуванням міжнародного досвіду регулювання економічних процесів на макрорівні, який базується на класичних постулатах економістів – теоретиків світового масштабу (зокрема, в роботі “Капітал, розподілення праці та гроші” П. Самуельсона, в “Економіці” Кемпбелла Р. Макконнелла та Стенлі Л. Брю, в теорії конкурентоспроможності націй М. Портера, в “Теорії заробітної плати” Дж. Хікса, в макроекономічній теорії Дж. М. Кейнса, в багатофакторній моделі виміру продуктивності Д. Скотта Сімона) в статті: проаналізовано залежність динаміки продуктивності праці та її винагороди як в цілому в економіці, так і за видами економічної діяльності; визначена залежність між співвідношенням цих показників у динаміці із урахуванням ВВП та “внеску” окремого виду економічної діяльності в його збільшення; визначені основні напрями досягнення збалансованості між які-

стю праці (при аналізі показника “продуктивність праці”) та її винагородою на макрорівні.

Починаючи з 1999 року в Україні спостерігається стійке зростання головного показника економічної діяльності – ВВП. За темпами приросту цього показника Україна випереджає як індустріально – розвинені країни, так і більшість тих, що розвиваються (табл. 1).

Таблиця 1.

Темпи приросту ВВП в Україні у порівнянні із середньо прийнятими у світі та деякими країнами [1-12]

Групи країн (країни)	Приріст ВВП до попереднього року, %					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Середньорічні темпи у світі	+3,2	+5,9	+8,3	+1,3	+3,8	+3,7
Прийняті для розвинутих країн	+2,9	+2,9	+2,9	+2,9	+2,9	+2,9
Прийняті для країн, що розвиваються	+3,5	+3,5	+3,5	+4,6	+4,6	+4,6
Країни СНД	Відс.	+6,3	+6,1	+5,5	+4,7	+4,6
Україна	+2,4	+4,7	+9,2	+4,8	+10,9	+12,7
Росія	+6,9	+8,1	+5,0	+4,3	+6,8	+8,0
США	+3,5	+0,9	+0,25	+2,4	+4,0	Відс.
Китай	+12,1	+9,5	Відс.	Відс.	+9,1	+8,0
Японія	-1,5	+0,3	+2,54	+0,7	0,0	Відс.
Німеччина	+1,8	+3,2	+2,0	+8,6	+3,8	Відс.
Велика Британія	+1,8	+2,9	+2,5	+3,3	+9,5	Відс.
Франція	+2,8	+3,8	+2,1	+2,8	+7,4	Відс.
Корея	+5,6	+21,1	+8,7	+10,9	-8,8	Відс.
В'єтнам	+4,8	+7,5	+7,2	+7,0	+3,6	Відс.
Киргизія (середньорічні)	Відс.	Відс.	+5,0	+5,0	+5,0	+5,0
Узбекистан (середньорічні)	Відс.	Відс.	+4,1	+4,1	+4,1	+4,1

Тобто, за темпами приросту цього показника Україна випередила Китай, який до 2000 року посідав 1 місце у світі [13]. Саме ці країни (табл.1) для прикладу вибрані не випадково. Так, не дивлячись на вражаючі темпи росту ВВП, Україна серед 135 країн, прийнятих для аналізу у світі, посіла у 2003 році 31 місце за загальними обсягами та лише 76 місце за обсягами ВВП на душу населення (5472 \$ на рік) [14]. Нажаль сьогодні Україна належить не до країн 1 групи із високим рівнем доходів, де ВВП на душу населення складає більш, ніж 9655 \$ на рік (всього 54 країни, в тому числі із тих, що увійшли до таблиці 1 : США – 1 місце, Японія – третє, Німеччина – п'яте, Франція – шосте, Велика Британія – сьоме, Корея – тридцять третє), а до тих країн 2 групи, де рівень ВВП на душу населення вище середнього (від 3126 до 9655 \$ на рік) (всього 44 країни, в тому числі, що увійшли до таблиці 1: Росія – 52 місце, Китай – 78 місце) [15]. Вмішують ті обставини, що Україна не належить за показником середньодушового доходу до країн із низьким рівнем, або до країн із доходом нижче середнього (від 785 до 3125 \$ на рік), до яких належать В'єтнам, Киргизія, Узбекистан та ще 37 країн світу.

Однією з головних причин такого негативного становища є низький рівень доходів: якщо середньосвітовий рівень дорівнює 4955 \$ на рік, то в Україні – 4690 \$. [4]. Складовою цих доходів є *заробітна плата*, або оплата праці найманих працівників, яка, нажалі, змінюється не пропорційно із темпами зростання самого ВВП та становила: 42,30% у 2000 р., 42,30% у 2001р., 43,70% у 2002р., 45,33% у 2003р. та лише 43,96% у 2004 році в структурі ВВП. І за цим показником Україна значно не “дотягує” до розвинених країн, де частка оплати праці у ВВП складає: 59,8% в США, 58,5% в Швеції, 56,5% в Японії, 54,4% у Великій Британії, 52,7% в Німеччині, 51,9% у Франції [16]. При цьому розмір середньої заробітної плати в Україні не тільки є нижчим, ніж в країнах із розвинутою ринковою економікою (табл. 2), а й в окремих країнах, які розвиваються та стали на шлях ринкових перебудов наприкінці ХХ століття.

За даними статистики середньомісячна заробітна плата в Україні у доларовому еквіваленті (\$) нижча, ніж у Китаї у 1,8 раз, на Філіппінах у 2,49 раз, в Індії в 1,4 рази, в Росії у 2,06 рази – тобто в тих країнах, які належать до однієї з Україною групи за рівнем ВВП на душу населення.

Таблиця 2.

Порівняння номінальної заробітної плати в Україні та окремих розвинутих країнах [5, 17, 19]

Країна	Номінальна заробітна плата за годину одного середньо облікового працівника, \$						
	РІК						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
США	11,76	12,04	12,39	12,81	13,21	13,69	14,09
Німеччина	14,40	14,89	15,32	16,13	16,11	15,90	Відс.
Франція	7,36	7,57	7,68	8,03	8,38	8,70	9,06
Велика Британія	9,90	10,40	10,90	11,40	11,90	12,32	12,96
Японія	18,76	18,70	18,79	18,98	18,89	18,59	18,63
Україна *	0,23	0,30	0,27	0,35	0,46	0,57	0,68

(*) – розрахована, виходячи із відпрацьованого робочого часу середньо облікового працівника на місяць (фонду робочого часу) та середньої номінальної заробітної плати в Україні за аналізований рік при відповідному курсі \$ на той час.

Виникає наступне питання: - “Куди ж діваються ті гроші, які отримує економіка України від значного зростання ВВП?”. Безумовно, для повноцінної відповіді на це питання потребується багатофакторний аналіз, яким й займаються сьогодні в Луганські співробітники Відділу оплати праці та доходів населення ДУ НДІ соціально – трудових відносин Мінпраці України у відповідності до Зведеного плану на 2005 – 2006 рр. У сумісництві із вченими Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. В той же час на поверхні цього питання мається негативна динаміка між темпами зміни продуктивності праці та заробітної плати – з одного боку, та між цими показниками та ВВП – з іншого.

Таблиця 3.

Динаміка зміни ВВП, продуктивності праці та заробітної плати в Україні у 1999 – 2004 рр., % [3, 5]

Рік	Зростання ВВП до попереднього року, %	Зростання номінальної зарплати до попереднього року, %	Зростання реальної зарплати до попереднього року, %	Зростання продуктивності праці до попереднього року, %
1999	+2,4	+15,7	-5,2	+ 31,7 * / + 33,9**
2000	+4,7	+29,6	+0,8	+ 37,7 / +32,6
2001	+9,2	+35,2	+21,0	+ 20,3 / + 18,3
2002	+4,8	+21,0	+20,0	+ 18,7 / +17,2
2003	+10,9	+22,8	+16,7	+ 8,7 / + 8,9
2004	+12,7	+27,5	+17,0	+ 32,5 / + 30,0

* за розрахунками „Випуск товарів та послуг в основних цінах / кількість зайнятого населення”.

** за розрахунками „ВВП / кількість зайнятого населення”.

В індустріально – розвинутих країнах із ринковою економікою за аналогічний період такої розбалансованості не спостерігалось: в них або ВВП випереджає темпи приросту заробітної плати, або продуктивність праці, або і перше і друге – разом (табл.4).

При цьому, якщо оперувати класичним розрахунком продуктивності праці за формулою: (обсяг виробництва у грошовому виразі / кількість працівників) [22], то можна констатувати, що в більшості розвинутих країнах, не говорячи про індустріальні країни Азії, зростання продуктивності праці не пов’язано а ні зі зростанням індексу споживчих цін, а ні із скороченням чисельності працівників, як це відбувається в Україні. В цьому випадку мова йде саме про те, що у вітчизняній економіці здебільшого зовнішні темпи приросту продуктивності праці є наслідком приросту чисельника формули завдяки політиці лібералізації цін та відсутності контролю з боку держави за політикою ціноутворення на “вільному”

ринку (наприклад: якщо в Україні за 1996 – 2003 рр. індекси споживчих цін коливалися від 0,8 до 31,5% на рік, то в США – від 1,7 до 3,4%, в Німеччині – від 1,1 до 2,0%, у Франції – від 1,2 до 2,1%, у Великій Британії – від 1,2 до 2,9%, в Японії – від –0,9 до 0,3%) [5]. В той же час в знаменнику формули в окремих видах економічної діяльності, і в першу чергу в тих, які здебільшого забезпечують зростання ВВП (промисловість, транспорт, сільське господарство) спостерігається скорочення працівників внаслідок надмірної експлуатації праці та чергового підвищення рівня мінімальної заробітної плати (далі – МЗП).

Таблиця 4.

Приріст ВВП, продуктивності праці та заробітної плати в Україні та окремих країнах світу [1-12, 17, 19-21]

Країна	Приріст ВВП до попереднього року, %				Приріст продуктивності праці до попереднього року, % *				Приріст середньої номінальної зарплати до попереднього року, %			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Україна	+4,7	+9,2	+4,8	+10,9	+37,7	+20,3	+18,7	+8,7	+29,6	+35,2	+21,0	+22,8
США	+0,9	+0,25	+2,4	+4,0	+4,2	+4,0	+3,9	+3,4	+3,4	+3,1	+3,6	+2,9
Японія	+0,3	+2,54	+0,7	0,0	+0,5	+0,1	+0,9	+3,4	+1,0	-0,5	-1,6	+0,2
Німеччина	+3,2	+2,0	+8,6	+3,8	+0,1	-0,2	-0,3	+0,2	+5,3	-0,1	-1,3	+0,1
Франція	+3,8	+2,1	+2,8	+7,4	+3,5	+3,8	+3,9	+4,3	+4,6	+4,6	+3,8	+4,1
Велика Британія	+2,9	+2,5	+3,3	+9,5	0,0	Від.	+3,3	+0,4	+4,6	+4,4	+3,5	+3,0

* за розрахунком „Випуск товарів і послуг / зайняте населення”

Про що свідчать дані таблиці 4? Економістам та більш-менш освіченим студентам із теорії економічних вчень звісно, що випередження темпів приросту заробітної плати над темпами приросту виготовлення продукції (ВВП) та (або) приросту продуктивності праці призводить до зростання індексу споживчих цін, тобто – нарощуванню темпів інфляції, що спостерігається в Україні, на відзнаку від індустріально – розвинутих країн із ринковою економікою.

З метою обґрунтування напрямів збалансованості між динамікою заробітної плати та продуктивністю праці, із урахуванням постулатів економічної теорії та провідного світового досвіду, динаміка проаналізована за вхідними даними (табл.5) та відповідними розрахунками (табл.6).

[(*)- умовне позначення видів економічної діяльності у табл.5, 6:

С/х. – сільське господарство, мисливство та лісове господарство; Пром. – промисловість; В/е. – виробництво електроенергії, газу та води; Буд. – будівництво; Торг. – оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту; Тр./з. – транспорт і зв'язок; Осв. – освіта; О/зд. – охорона здоров'я та соціальна допомога; Інші – інші види економічної діяльності за КВЕД; ? – всього по економіці України.]

Отримані дані індексу співвідношення (I_c) (табл.6) на підставі вхідних даних (табл.5) розраховані для економічного обґрунтування динаміки зміни продуктивності праці та заробітної плати за наступною методологією [22]:

- а) продуктивність праці = обсяг випуску товарів та послуг: кількість зайнятих працівників, (1);
- б) відсоток приросту ФОП у порівнянні із приростом продуктивності праці, %;
- в) індекс співвідношення цих показників (I_c), який визначається способом приросту за формулою:

$$I_c = (x-1) : (y-1), \quad (2),$$

де x – індекс приросту ФОП;

y – індекс приросту продуктивності праці.

Вхідні дані для аналізу динаміки ВВП, продуктивності праці та заробітної плати в Україні за видами економічної діяльності [3, 19]

Вид економічної діяльності *	Випуск товарів та послуг, млрд.грн.				Кількість зайнятих працівників, млн.осіб				Фонд оплати праці зайнятих, млрд.грн.			
	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік
С/х	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Пром.	37,7	54,4	66,6	73,0	65,8	85,8	5,0	4,9	5,2	5,4	5,0	4,6
В/с	101,2	145,3	193,6	228,9	267,3	370,9	4,3	4,1	4,0	4,4	4,3	3,6
Буд.	27,3	30,2	29,3	29,1	30,5	31,9	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5
Торг.	11,3	14,4	17,7	19,9	24,5	36,7	1,0	0,9	1,0	1,1	1,2	0,9
Тр./з.	35,1	34,3	39,5	43,7	52,3	73,4	1,5	1,3	3,3	3,5	3,9	4,0
Осв.	19,3	24,4	38,5	48,6	54,6	71,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4
О/зд.	11,8	12,0	12,2	16,4	17,0	21,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7
Інші	8,7	9,1	9,5	13,4	13,8	17,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3
Сума	23,8	49,8	44,4	64,0	68,9	85,6	5,4	5,5	2,7	2,2	2,1	2,9
	276,2	373,9	451,4	537,0	594,7	794,6	21,8	21,3	21,0	21,4	21,4	20,3

Таблиця 6

Розраховані індекси співвідношення продуктивності праці та заробітної плати в економіці України

Вид економічної діяльності *	Індекс приросту продуктивності праці (x)				Індекс приросту (ФОП) (y)				Індекс співвідношення: (Ic)			
	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік	Рік
С/х	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Пром.	1,472	1,154	1,055	0,973	1,630	1,630	1,179	1,261	0,793	1,196	1,200	0,38
В/с	1,506	1,366	1,075	1,195	1,659	1,659	1,257	1,329	1,061	1,236	1,383	0,51
Буд.	0,885	0,970	1,241	0,838	1,046	1,046	1,030	1,294	1,250	1,036	1,105	-0,26
Торг.	1,416	1,106	1,022	1,129	1,997	1,997	1,029	1,250	1,000	1,289	1,500	0,07
Тр./з.	1,128	0,454	1,043	1,074	1,368	1,368	3,630	1,071	1,105	1,086	1,175	20,55
Осв.	1,264	1,456	1,273	1,123	1,304	1,304	2,000	1,157	1,383	1,339	1,240	3,79
О/зд.	1,017	1,017	1,343	1,037	1,196	1,196	1,957	1,200	1,167	1,460	1,337	56,29
Інші	1,046	1,044	1,410	1,030	1,363	1,363	1,611	1,379	1,275	1,176	1,350	13,28
В цілому	-	2,055	1,816	1,769	1,128	0,900	0,751	1,086	1,110	1,258	1,140	-0,12
	1,313	1,377	1,203	1,187	1,087	1,412	1,172	1,244	1,209	1,112	1,235	0,64

На підставі отриманих даних (табл.6) можна охарактеризувати динаміку співвідношення проаналізованих показників за видами економічної діяльності.

Промисловість. Індекс приросту продуктивності праці випереджає індекс приросту її оплати впродовж всього аналізованого періоду. При тому, що за весь проаналізований період індекс співвідношення (I_c) був нижчим, ніж в середньому по економіці, можна стверджувати, що в промисловості, окрім 2003 року, працівники отримали заробітну плату нижчу, ніж її заробили. І це при тому, що питома вага промислового комплексу у ВВП щорічно збільшується (від 42,89% у 2001 році до 46,89% у 2004 році).

Сільське господарство, мисливство та лісове господарство. При тому, що лише за винятком 2003 та 2003 років, продуктивність праці була вище, ніж в середньому по економіці, а темпи приросту ФОП були значно нижчими, можна констатувати, що працівники у цьому виді економічної діяльності також отримали заробітну плату в “обрізаному вигляді”. Лише у 2001 та 2003 роках “для підтримки споднів” працівникам було нараховано більше, ніж можливо було виплатити у залежності від продуктивності їх праці. Можливо наслідком такої політики є той факт, що питома вага цього виду економічної діяльності у ВВП зменшилась з 14,75% у 2001 – му до 10,80% у 2004 році.

Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води. Лише за винятком 2002 року, в цьому виді економічної діяльності як темпи приросту продуктивності праці, так і її оплати були нижчими, ніж в середньому по економіці. Однак, індекс співвідношення (I_c) вказує на те, що впродовж всього проаналізованого періоду працівники отримували заробітну плату більшу, ніж її заробляли у відповідності до своєї продуктивності праці. Однак, не дивлячись на такий рівень “стимуляції”, з року в рік зменшується питома вага цього виду економічної діяльності у ВВП (з 9,88% у 1999 році до 4,01% у 2004).

Будівництво. В цьому виді економічної діяльності наявне відображення застарілого методу менеджменту “кнута та пряника”, що характеризується значною недооцінкою праці у 2000, 2002 та 2004 роках та перевищенням розмірів винагороди за працю над темпами її приросту у 2001 та 2003 роках. При цьому у 2000, 2001, 2002 та 2003 роках темп приросту ФОП був нижчим, ніж в середньому по економіці. Отже можна констатувати, що на будівничих підприємствах, окрім 2001 та 2003 років, працівникам фактично не нарахована заробітна плата у тих розмірах, які вони заслуговують. Такі негаразди призводять до втрат ВВП в окремі періоди (наприклад, у 2002 році питома вага цього виду промислової діяльності у ВВП зменшилась до 3,71% у порівнянні із 4,09% у 1999 році).

Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту. Більш “паразитичного” виду економічної діяльності для розвитку економіки, ніж торгівля, знайти важко: за весь проаналізований період, окрім 2004 року, темпи приросту оплати праці значно випереджали темпи приросту продуктивності праці. При цьому вимір йшов не на відсотки, а на рази (в 20,55 рази у 2000, в 2,44 у 2002 та в 1,16 рази у 2003 роках). При цьому ступінь отримання не відпрацьованих доходів в цьому виді економічної діяльності не відповідає його внеску у збільшення ВВП: з 1999 по 2002 роки питома вага у ВВП зменшилась з 12,71 до 8,14%, а при її збільшенні за 2003 – 2004 роки становила лише 9,24%.

Транспорт і зв'язок. При значних коливаннях між динамікою темпів приросту продуктивності та оплати праці (у 2000, 2003 та 2004 роках спостерігалось перевищення, а у 2001 та 2004 – недоврахування коштів на оплату), лише у 2002 році I_c був нижчим, ніж в середньому по економіці України. Слід також зазначити, що в цьому виді економічної діяльності відсутній зв'язок між динамікою продуктивності та оплати праці із приростом ВВП від діяльності суб'єктів господарювання, які в ньому працюють.

Освіта. За весь аналізований період, окрім 2002 року, збільшення видатків на оплату праці значно перевищувало приріст продуктивності праці. При цьому темпи приросту цих видатків випереджали, а темпи приросту продуктивності праці навпаки – відставали від середнього показника за економікою.

Охорона здоров'я та соціальна допомога. За аналізований період постійної динаміки, яку можна охарактеризувати як позитивну, або як негативну, не спостерігалось. В той же час, як при перевищенні темпів приросту оплати над продуктивністю праці, так і перевищенні темпів приросту оплати над середніми показниками по економіці у 2000, 2001 та 2003 роках, внесок цього виду економічної діяльності не збільшувався, а навпаки – був зменшеним: з 3,15 до 2,43% у 1999 – 2000 роках, з 2,43 до 2,10% у 2000 – 2001 роках, з 2,49 до 2,32% у 2002 – 2003 роках.

Інші види економічної діяльності (зокрема, „Операції з нерухомістю”, “Фінансова діяльність”, “Державне управління”, “Колективні, громадські та особисті послуги”). Характеризується значним перевищенням темпів

приросту праці над середніми темпами по економіці України здебільшого завдяки значному скороченню кількості зайнятих працівників до 2004 року. В цілому індекс співвідношення між темпами змін продуктивності праці та її оплати в цих видах економічної діяльності не співпадає із їх внеском у ВВП: у 2000 році, при найбільшій питомій вазі у ВВП від цих видів економічної діяльності, їх працівники не отримали належну заробітну плату; така політика призвела до зниження питомої ваги у ВВП до 9,84%; при збільшенні питомої ваги у ВВП до 11,92%, працівники на кожний відсоток приросту продуктивності праці отримали лише 0,14% приросту заробітної плати; подальше зниження питомої ваги у ВВП до 11,59% у 2003 та до 10,77% у 2004 роках відбулося поруч із зниженням продуктивності праці та зростанням коштів на оплату праці.

Як свідчать дані аналізу, саме в тих видах економічної діяльності, які здебільшого забезпечують зростання ВВП (промисловість та сільське господарство) відбувається надмірна експлуатація праці із неналежною її винагородою. В той же час, в тих видах економічної діяльності, які отримують кошти з Державного бюджету (освіта, охорона здоров'я та соціальна допомога), та є монополістами (виробництво та розподілення електроенергії, газу та води) здебільшого ступінь винагороди значно перевищує ступінь приросту продуктивності праці. В окремих видах економічної діяльності (будівництво) недооцінка праці не виправдана при збільшенні внеску у ВВП, що призводить до нестабільних виплат; в той же час така політика може призвести до зменшення внеску у ВВП (транспорт і зв'язок) у попередніх періодах. Суто неконтрольовані "ринкові" механізми діють в сфері торгівлі та послуг, що задає шкоди зростанню ВВП та збільшенню Державного бюджету. В інших видах економічної діяльності відсутність взаємозв'язку між продуктивністю праці та її винагородою знов таки задає збитків економіці, загострює визначення справедливої винагороди за виконану працю, сприяє звільненню працівників та загострює соціальну напругу.

ВИСНОВКИ

Отже, лише попередній аналіз висвітлення проблеми дозволяє зробити висновок, що скасування в 90-х роках XX століття контролю з боку держави за дотриманням раціонального співвідношення між продуктивністю та оплатою праці призвело в Україні до того, що заробітна плата перестала виконувати як відтворювальну, так і стимулюючу функції. При тому, що в Концепції дальшого реформування оплати праці в Україні особлива увага приділялась питанням продуктивності та нормування праці та їх зв'язку із заробітною платою, аналіз статті дозволяє стверджувати, що ці питання досі "вдосконалюються" лише на папері [23].

Тому, на наш погляд, НДР, яка виконується сьогодні співробітниками Відділу оплати праці та доходів населення Інституту у відповідності до Зведеного плану Мінпраці України та вченими Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля, дозволить визначити механізм збільшення частки оплати праці в структурі ВВП в залежності від підвищення ефективності праці та її зв'язку із оплатою як в цілому по економіці, так і за видами економічної діяльності.

Для того, щоб результати цієї роботи не залишилися лише на папері від органів виконавчої влади залежить удосконалення державного регулювання оплати праці із посиленням контролюючих функцій держави в законодавчій площині. В світовій практиці вже мається достатній досвід вирішення цих питань за такими напрямками:

1. Формування видатків Державного бюджету, які використовуються на оплату праці працівників бюджетних установ, на підставі аналізу продуктивності їх праці у базисному періоді; впровадження в цих сферах сучасних систем нормування, атестації та оцінки праці працівників.
2. Підвищення рівня захисту найманих працівників (зокрема, на приватних підприємствах виробничої сфери та сільського господарства) з метою унеможливлення штучного зниження заробітної плати, надмірної експлуатації праці та невідповідності між оплатою та продуктивністю; сприяння впровадженню сучасних наукових розробок з питань організації, нормування та оплати праці у практичну діяльність підприємств всіх форм власності.
3. Вдосконалення політики ціноутворення на засадах встановлення порогу "мінімум – максимум" для цін у сфері торгівлі, фінансовій сфері та на підприємствах – монополістах з метою унеможливлення штучного необґрунтованого підвищення цін на кінцеву продукцію першої необхідності та ресурси як для сфери виробництва, так і для кінцевого споживача.

Практичний світовий досвід (подолання кризи 20–30 років XX століття в США; політика Кеннеді – Джонсона (США), при якій у 1962–1966 роках ставки номінальної заробітної плати у галузях встановлювалися у

відповідності до співвідношення із показником по економіці в цілому та стратегічної важливості галузі для розвитку держави; подолання кризи у 1945 – 1953 та стрімкий розвиток економіки Японії у 1953 - 1973 роках тощо) свідчить про те, що вживання таких заходів в умовах недосконалої ринкової економіки дозволяє подолати економічні кризи, підвищити добробут працюючих громадян за рахунок ефективного використання робочої сили та досягнення справедливої винагороди за рахунок збалансованості між оплатою та продуктивністю праці. І в сучасних умовах лише перехід від “собезівської політики” до політики розвитку економіки на засадах підтримки виробника при формуванні та розподіленні Державного бюджету (тобто, перерозподіл необґрунтованих видатків від “роздування” штатів та збільшення ФОП бюджетних установ до підтримки тих галузей, які сприяють зростанню ВВП та збільшенню надходжень до Державного бюджету) може забезпечити економічне піднесення держави та її зміцнення як індустріально – розвинутої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Холопов А. Глобализация и макроэкономическое равновесие // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. - № 2. – С. 15 – 23.
2. Общее экономическое пространство государств содружества // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. - № 2. – С. 95 - 96.
3. Державний комітет статистики України. Випуск товарів та послуг: валовий внутрішній продукт за 2001 – 2004 роки / Експрес – інформація від 20.03.2003р. № 51, 18.03.2004р. № 17, 28.02.2005р. № 63.
4. Среднегодовые темпы прироста ВВП в России // Московские новости. – 2004. – № 47. – С. 11.
5. Соколик М. Підвищення заробітної плати як фактор формування середнього класу в Україні // Економіст. – 2005. - № 7. – С. 30 – 33.
6. Михеев В. Китай: новые компоненты стратегии развития // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 7. – С. 50 - 55.
7. Лукашин А., Рахлина О. Производственные функции в анализе мировой экономики // Мировая экономика и международные отношения – 2004. - № 1. – С. 27 - 29.
8. «Чжунго тунцзу чжайяо» («Краткий китайский статистический сборник»). – Пекин: 2001. – с. 19.
9. Костюнина Г. Трудовые отношения в Малайзии // Труд за рубежом. – 2002. - № 2. – С. 57 – 73.
10. Economic Report: Vietnam. APEC Secretariat. Singapore. – 2003. – Р. 2 – 3.
11. Кудабаяев З. Некоторые итоги становления свободной экономики в Киргизской республике // Мировая экономика и международные отношения – 2004. - № 2. – С. 105 – 110.
12. Єременко В. Актуальні питання продуктивності, нормування праці і професійної класифікації // Актуальні питання продуктивності, нормування, оплати праці та атестації робочих місць. Збірник матеріалів науково практичного семінару. – Одеса: МПП “Евен”, 2005. – С. 3 – 21.
13. China Labour Statistics. Beijing, 2002. – Р. 12 – 33.
14. Болотин Н. Разрыв в доходах населения // Мировая экономика и международные отношения – 2005. - № 7. – С. 85 – 89.
15. Костюнина Г. Система подготовки кадров в Индонезии // Труд за рубежом. – 2002. - № 1. – С. 78 - 80.
16. OECD Statistical Compendium. – 1999. – № 2.
17. Волгин Н.А., Волгина О.Н. Оплата труда: японский опыт и российская практика: учеб. пособие. – М.: Издательско – торговая корпорация «Дашков и К», 2004. – 508с.
18. Економіст. – 2003. - № 7. – С. 45.
19. Статистичні збірники “Праця в Україні” за 1997, 1998 рр., “Праця України” за 2001 – 2003 рр. (Офіційні видання Держкомстату України).
20. OECD Economic outlook. Paris. May, 2004. – Р. 29.
21. Monthly Labor Review. Op. Cit. – 2004. – Р. 38.
22. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Ред. кол. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952с.
23. Концепція дальшого реформування оплати праці в Україні від 25.12.2000 року № 1375/200.